

16. Рібо Т. Загальні амнезії (втрати пам'яті) : у 4 ч. [Електронний ресурс] / Т. Рібо // Хрестоматія з психології пам'яті. – Ч. 2. – Режим доступу: www.psychology.OnLine.Net.

17. Рібо Т. Загальні амнезії (втрати пам'яті) : у 4 ч. [Електронний ресурс] / Т. Рібо // Хрестоматія з психології пам'яті. – Ч. 4. – Режим доступу: www.psychologyOnLine.Net.

18. Guilford J. P. Three faces of intellect [Electronic resource] / J. P. Guilford // The American Psychologist.– 1959.– № 8. – Mode of access: <http://www.metodolog.ru/00736/00736.html>.

19. Гальперин П. Я. Психология как объективная наука / П. Я. Гальперин. – Москва ; Воронеж, 1998. – 480 с.

20. Газзанига М. Матеріали портала “Научная Россия” [Електронний ресурс] / Майкл Газзанига. – Режим доступу: <http://scientificrussia.ru/articles/michael-gazzaniga>.

21. Бачинин В. А. Философия права и преступления / В. А. Бачинин. – Харьков : Фолио, 1999. – 607 с.

УДК 343.97

Орлов Ю. В.,

доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1 Харківського національного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ІДЕОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ МОТИВАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Стаття присвячена дослідженню ідеологічної складові мотивації політичних злочинів. Доводиться, що ідеологічно конфліктні політичні злочини мають в основі своєї мотивації суперечність (конфлікт) між політико-ідеологічними компонентами підструктури диспозицій, установок особистості та відповідними ідеологічно забарвленими смислами, що імпліцитно чи експліцитно присутні у зовнішньому середовищі як компоненту механізму індивідуальної злочинної поведінки. На цій підставі виділено п'ять різновидів політичних злочинів: ліво-ідеологічні, право-ідеологічні, релігійно-

фундаменталістські, квазіліберальні, протестно-ідеологічні (антиглобалістські, анархістські). Надана їх коротка характеристика.

Ключові слова: політика, ідеологія, конфлікт, політичний злочин, мотивація.

Статья посвящена исследованию идеологических составляющих мотивации политических преступлений. Доказывается, что идеологически конфликтные политические преступления имеют в основе своей мотивации противоречие (конфликт) между политико-идеологическими компонентами подструктуры диспозиций, установок личности и соответствующими идеологически окрашенными смыслами, имплицитно или эксплицитно присутствующими во внешней среде как компоненте механизма индивидуального преступного поведения. На этом основании выделено пять разновидностей политических преступлений: лево-идеологические, право-идеологические, религиозно-фундаменталистские, квазилиберальные, протестно-идеологические (антиглобалистские, анархистские). Дана их краткая характеристика.

Ключевые слова: политика, идеология, конфликт, политическое преступление, мотивация.

Постановка проблеми. Політичний злочин вирізняється з-поміж інших різновидів кримінальної активності особливістю мотиваційного процесу, в структурі якого чільне місце посідають ідеологічні чинники. Безумовно, сьогодні, в епоху деідеологізації політики, доречно вести мову про певне зниження ролі ціннісно-світоглядних компонентів політичного значення в механізмі досліджуваної категорії злочинів. Разом з тим, немає достатніх підстав для повної елімінації їх значення. Навіть поверхневий аналіз злочинних політичних практик сучасності (наприклад, в діяльності терористичної організації «Ісламська держава» і т.п.) доводить, що наряду з ідеологічно безконфліктними політичними злочинами продовжують мати місце і їх антиподи.

Аналіз дослідження даної проблеми. Різні кримінологічні аспекти генези політичних злочинів досліджувались у працях

О. М. Бандурки, В. М. Бурлакова, Я. І. Гілінського,
В. О. Глушкова, О. М. Дрьоміна, П. А. Кабанова,
О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, А. Л. Сморгунової,
А. М. Черниш, Д. А. Шестакова та деяких інших вчених. Проте змісту політико-ідеологічної складової мотивації вказаних злочинів увага окремо не приділялася, що й зумовлює *актуальність теми цієї статті*.

Метою статті є визначення змісту політико-ідеологічних чинників мотивації політичних злочинів та здійснення на цій основі наукового поділу останніх.

Виклад основного матеріалу. Ідеологічно конфліктні політичні злочини мають в основі своєї мотивації суперечність (конфлікт) між політико-ідеологічними компонентами підструктури диспозицій, установок особистості та відповідними ідеологічно забарвленими смислами, що в тій чи іншій варіації, імпліцитно чи експліцитно присутні у зовнішньому середовищі (конкретній життєвій ситуації – криміногенній ситуації) як складовій механізмі індивідуальної злочинної поведінки. Така присутність, як правило, має свою дискурсивну форму, що дисонує з установками особисті на вищому чи середньому рівні. Саме останні виражають найбільш емоційно резонансні стани та радикальні поведінкові реакції на ситуацію неузгодженості особистісних та/або групових цінностей (з прив'язкою до політико-ідеологічною системи координат) із об'єктивно пропонованими чи суб'єктивно інтерпретованими стратегіями суспільного, державного розвитку.

Особливо небезпечною є ситуація перманентної присутності у житті людини такого конфлікту, який з часом має тенденцію до загострення, провокування особистісних розладів на основі посилення інтелектуальної та емоційної ригідності та, як наслідок, агресивності. Через це, більшість злочинів аналізованої категорії має насильницьку агресивне походження, насильницьку спрямованість, поєднані з персоніфікацією джерела конфлікту, опосередковуються механізмами індивідуального чи групового нарцисизму.

Разом з тим, слід мати на увазі, що різні політичні ідеології за своїм визначенням містять в певних своїх частинах

суперечливі один одному концептуальні положення. А тому політика – це сфера постійно присутнього конфлікту, який з площини теоретичних дискусій предметно-ідеологічної приналежності екстраполюється в площину боротьби за владу, в праксеологічному вимірі якої й генеруються політичні ідеологічно конфліктні кримінальні практики. Таким чином, останні, як правило, не мають принципової залежності із конкретним видом ідеології (хіба що за винятком відверто деструктивних – фашистських, нацистських і т.п.).

Змістовний аналіз політико-ідеологічних компонентів мотивації політичних злочинів дозволяє запропонувати такий їх видовий поділ.

1. Ліво-ідеологічні політичні злочини мають в своїй основі ідеології комунізму, соціалізму. Останні, не дивлячись на цілком гуманні цілі, завжди вирізнялися радикалізмом методів їх досягання. «Все тверде стане пилом!» – так звучить одна з ключових тез відомого Маніфесту комуністичної партії К. Маркса та Ф. Енгельса. Власне, ця ідеологія виникала у надрах осмислення та артикуляції класової боротьби, а тому і значне місце її змісту відводиться саме протиборству. Звідси й агресивність критики чинних політичних режимів, вимоги докорінних змін соціального устрою, виходячи з власного бачення справедливості, прагнення до диктатури в термінах демократії. Наслідки панування такої політики всім українцям добре відомі та досить влучно описані в преамбулі та ст. 2 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 року № 317-VIII [1]. З огляду на це, вважаємо, немає потреби у додаткових поясненнях змісту, значення ліво-ідеологічних політичних злочинів.

Разом з тим, необхідно зазначити, що, не зважаючи на постідеологічну фазу сучасної політики, можемо відмітити поступове та обережне повернення лівих ідей в політичний дискурс низки країн світу. Йдеться, перш за все, про деякі пострадянські країни, в яких саме ліві політичні сили використовують відсутність відчутних успіхів соціал-демократичних режимів у економічній, соціальній сферах для

отримання власних електоральних дивідендів, ідеологічного зараження молоді. Ці тенденції досить вдало сполучаються з явищами політичного та культурного ізоляціонізму, протиставленням національно позначених, дійсних чи удаваних цінностей з відповідними соціокультурними складовими західної цивілізації. З огляду на це у середній та віддаленій перспективі можливо спрогнозувати подальшу активізацію лівих ідеологій, носії яких у боротьбі за владу цілком імовірно можуть вдаватися до кримінальних форм досягнення цілей владарювання;

2. Право-ідеологічні політичні злочини фундуються ідеологіями консервативного, націоналістичного толку: власне, консерватизм, неоконсерватизм, палеоконсерватизм, націонал-соціалізму, фашизм і т.п. Наростання популярності цих та наближених до них різновидів політичної ідеології спостерігається, зокрема, в Європі, де на фоні інтенсифікованих та складно контрольованих міграційних процесів суттєво загострилась внутрішньополітична обстановка. Політика мультикультуралізму все більше стискається під впливом національно-безпекових факторів, що актуалізувались після початку бойових дій в Сирії, терористичних актів у Франції. І хоча зараз, безумовно, не йдеться про реінкарнацію історично засуджених ідеологій нацизму, фашизму, все ж консерваторські засади організації публічної політики у найближчому майбутньому стануть гідними конкурентами соціальному лібералізму. А тому й політична злочинність в цій сфері набуватиме «правого забарвлення».

Аналогічні проблеми актуальні й для України. Події 2013–2015 рр. зумовили й тенденцію до зростання присутності у політичному дискурсі націоналістично позначених ідей, в тому числі й на фоні протистояння агресії іншої держави. Будучи в цілому закономірним явищем, воно неодмінно накладає й власний відбиток на характер політичної кримінальної активності;

3. Квазіліберально спрямовані політичні злочини. Як не парадоксально звучить, але лібералізм у його баченні окремими суб'єктами може набувати радикальних форм відстоювання. Цим, власне, ліберальна ідеологія не вирізняється з-поміж

інших. Як цілком допустимо уявити собі поміркованого, нерадикального нациста, який в житті нікому не викаже своїх поглядів, так само й можливо змодельовати постать радикального ліберала, який вчиняє насильницькі злочини, намагаючись довести правоту своїх поглядів. Радикальний лібералізм – оксюморон, приведений у життя тими, хто не усвідомлює глибинну сутність цієї ідеології соціального розвитку загалом. А ргіогі вона виключає прояви нетерпимості, ворожості по відношенню до інакшості. Саме остання є одним з наріжних каменів ліберального устрою, в основі якого лежить свобода, відповідальність, політичний плюралізм, терпимість й повага до багатоманіття життя, в тому числі й публічно значимого. А тому ми й застосовуємо термін «квазілібералізм» на позначення ідеологічних компонентів мотиваційної основи політичних злочинів відповідної групи;

4. Релігійно-фундаменталістські політичні злочини постають як результат сакралізації влади та месіанську роль щодо її відстоювання, захисту. Наразі ці злочини в основному пов'язуються з поширенням радикального ісламізму та «войовничого православ'я». І якщо перше знаходиться на авансцені проблем протидії міжнародному тероризму досить тривалий час, то з друге є явищем відносно новим. Вперше термін «войовниче православ'я» з'явився у публічному дискурсі у зв'язку з подіями на Сході України та участю в них окремих незаконних збройних формувань (відомих під назвою «російська православна армія»), які пов'язували свою участь у бойових діях з необхідністю відстоювати державні інтереси, які розглядаються у нерозривній зв'язці із православними цінностями. Завдяки такому історично зумовленому на території Російській імперії синтезу релігії та державної влади (на відміну від всіх європейських країн в Російській імперії аж до 1917 року влада монарха вважалася Божею, а посягання на неї – не просто злочином, а гріхом) в сучасних умовах маємо змогу спостерігати вплив теологічних вчень на політичні. Хоча й варто визнати, що відбувається це переважно у цілком керованих формах, реалізація яких зорієнтована переважно на широкі верстви населення з невисоким рівнем політичної, правової культури; часто є засобом маніпуляції масовою

свідомістю. А тому політичні злочини, які вчиняються з релігійно обґрунтованих спонукань є особливо небезпечними, насильницькими;

5. Протестно-ідеологічні злочини. Як зазначає Дж. Шварцменталь, сучасна картина ідеологічного світу є протистоянням неолібералізму та цілої низки рухів спротиву, які в певній мірі поділяють ідеологію, для визначення якої можна використати вельми невизначений загальний термін «антилібералізм» [2, с. 248]. Як правило, – це ідеології-рухи, які не оперують глобальними стратегіями реформування політичного устрою, а виражають інтереси меншості та/або виникають ситуативно, внаслідок цілеспрямованого конструювання соціальної реальної задля досягнення віддалених управлінських цілей. В залежності від виду відповідних ідеологій-рухів, можливо виділити наступні підвиди злочинів, вчинення яких спрямоване на утвердження їх задач, концептів:

а) антиглобалістські злочини – націлені на протидію тенденціям глобалізації в політико-економічній сфері. Варто відмітити щільний зв'язок між ідеями антиглобалізму та радикального ісламізму. Хоча вони і різняться своїм змістовним обґрунтуванням злочинно-політичних акцій, тим не менш виявляють єдність в об'єкті протистояння експансії західної цивілізації. Для світських антиглобалістів – ця експансія політична та економічна, для ісламістів – ще й культурна, що пов'язується з поширенням духовної порочності;

В цьому контексті доцільно також наголосити і на тому, що не втрачають своєю популярності й різноманітні теорії змов. Особливо актуальними в цьому плані видаються їх інтерпретації, поширені в окремих пострадянських країнах та які пов'язані з містифікаторством деякого світового закулісся на чолі зі США та/або сіоністським рухом. Їх мета окреслюється довкола знищення православної цивілізації, підкорення країн, що до неї входять, перетворення їх на сировинний придаток. До речі, виходячи з таких припущень низкою російських вчених невсько-волзької кримінологічної школи (П. О. Істоміним [3, с. 74–76], М. Г. Міненком [4, с. 27–36], Д. А. Шестаковим [5, с. 12–22] та іншими) останніми роками вибудовуються наукові концепції, доповнення до загальної теорії злочинності, що

ґрунтуються на визнанні планетарної олігархізованої, американізованої злочинності.

Не втягуючись до дискусії з цього приводу, яку не доцільно вести у цьому дослідженні (адже змістовно така дискусія має бути діалогом фактів та методологій їх тлумачення), зауважимо, що поруч з оригінальністю постановки наукової проблеми, широтою підходу до її вирішення, цікавістю (з наукової точки зору) висновків, необхідно наголосити на певних проблемах верифікованості зазначених концепцій. В їх основі лежать неперевірені *політичні гіпотези*, що цілеспрямовано, з широким використанням засобів дезінформації (про що є незаперечні докази) продукуються урядами окремих країн та імпліцитно присутні у конструйованому суспільно-політичному дискурсі. Будучи по суті своїй симулякрами, подібні гіпотези, що часто доводяться у засобах масової інформації через підгонку фактів, однобічною політизованою їх інтерпретацію, вочевидь, не повинні визнаватися як єдино істинні. Згадаймо платонівський міф про печеру з його відомого діалогу «Держава»... Вочевидь, відповідні концепції мають, принаймні, припускати альтернативні позиції в оцінках кримінологічно значущих подій політичної природи, за Ф. Беконом – визнавати існування ідолів пізнання.

Як слушно зазначається у філософських працях, у сфері соціальних та політичних практик сучасності філоіпонія, як мистецтво підозрювати, стала джерелом різноманітних «теорій змов». Конспірологічний дух, як реакція на небачені досі можливості маніпуляції суспільною думкою та масовою свідомістю, стає масовим явищем в суспільстві [6, с. 42]. Тим не менш, академічна наука категорично заперечує філоіпонію як підставу для об'єктивного, наукового пізнання.

Саме тому будь-яка гносеологічна ініціатива повинна враховувати існуючі в сучасному політичному дискурсі «пастки». В іншому разі існує загроза політизації як самого дослідницького процесу, так і його результатів, що не припустимо для науки. Політична кримінологія не повинна перетворитися на інструмент обґрунтування, виправдування злочинної політики.

В цьому руслі важливо зауважити, що подібні соціальні міфи (на кшталт «тотально ворожого оточення» країни) здатні тягнути за собою радикалізацію публічної політики на основі зростаючої масової репресивної свідомості населення як фундаменту такої політики держави. Як наслідок – поширення відповідних радикальних кримінальних політичних практик: від тероризму (в тому числі і державного – по відношенню до власного ж населення) й до відвертих посягань на територіальну цілісність суверенних держав, розв'язування та ведення агресивних війн тощо;

б) *анархістські злочини*. З історичної точки зору анархізм сам по собі – вкрай різномісна система ідей та рухів, які, тим не менш, поділяють деякі спільні ключові теми та інтереси. До них, в першу чергу, відноситься супротив централізованій державі – навіть його ліберально-демократичну форму анархисти вважають силою, репресивною за своєю сутністю. Анархізм також визначає особливо бачення агентів радикальних змін чи-то у формі неієрархічних асоціацій, кооперативів (П. Ж. Пурдон), чи-то федерації робочих (М. Бакунін) [2, с. 252]. Розвиток анархістського руху в світі, маючи значну кількість напрямів і який має досить тривалу історію, доводить, що його послідовники не гребували й радикальними засобами відстоюваннями власних ідеалів. А враховуючи принципову антидержавність останніх, політичні злочини у їх виконанні були, як правило, насильницькими.

На фоні зростаючих негативних ефектів глобалізації, загострення екологічних проблем, загальносвітовим поширенням духу споживацтва з одного боку та непереможною бідністю, голодом в низці країн – з іншого, анархістський рух, після майже сторічної перерви, сьогодні набуває нового дихання. Сапатистська армія національного визволення (ш. Ч'япас, Мексика), «Всесвітній соціальний форум», «Глобальна Дія Народів», грецький анархістський рух, анархістсько-синдикалістські профспілкові рухи Іспанії, Італії, Німеччини, Франції, Швеції – далеко неповний перелік агентів поширення ідей анархізму, «транснаціонального активізму». Саме тому не варто, гадаємо, прибирати із зони політико-кримінологічної уваги діяльність анархістських організацій,

ідеологічні засади якої у майбутньому, з урахуванням системної екологічної кризи та кризи державного управління будуть лише посилювати свій вплив на публічну політику. Відтак, можливо спрогнозувати відповідні метаморфози й політичної кримінальної активності.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що конкретна політична ідеологія (світської чи релігійної природи) суттєво впливає на характер і спрямованість політичних злочинів. В залежності від предмету (змісту) конфлікту ідеологій, його суб'єктів, різнитимуться, по-перше, політико-географічна локалізація розгортання злочинно-політичного впливу, по-друге, методи останнього, по-третє, коло та характер політико-віктимної поведінки імовірних жертв, по-четверте, контрзаходи сторони захисту. Відтак, перспективи подальшого дослідження в цьому напрямі вбачаються у формуванні системи наукових знань про залежність між окремими виділеними нами за політико-ідеологічним критерієм видами політичних злочинів й відповідними кримінологічно значущими складовими їх механізму, включаючи віктимологічний аспект.

Література:

1. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 року № 317-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/317-19>.
2. Шварцменталь Дж. Идеология и политика / Дж. Шварцменталь ; пер. с англ. Е. В. Пузиной. – Х. : Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. – 312 с.
3. Истомин П. А. Ложь во спасение? / П. А. Истомин // Криминология : вчера, сегодня, завтра. – 2014. – № 3 (34). – С. 74–76.
4. Миненок М. Г. Глобальная олигархическая власть : криминологические и политические аспекты / М. Г. Миненок // Криминология : вчера, сегодня, завтра. – 2014. – № 3 (34). – С. 27–36.
5. Шестаков Д. А. Планетарная олигархическая преступная деятельность : девятый уровень преступности / Д. А. Шестаков // Криминология : вчера, сегодня, завтра. 2012. – № 25. – С. 12–22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/planetarnaya-oligarhicheskaya-prestupnaya-deyatelnost-devyatyu-uroven-prestupnosti>.

6. Пржиленский В. И. Картина мира, культурная политика и искусство подозрения / В. И. Пржиленский // Учёные записки Забайкальского государственного университета. Серия : Философия, социология, культурология, социальная работы. – 2011. – № 4. – С. 40–48 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kartina-mira-kulturnaya-politika-i-iskusstvo-podozreniya>

УДК 343.1

Сікорська В. В.,

студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПОВТОРНОГО БЕЗСТРОКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СУДДІВ

Стаття присвячена висвітленню питання доцільності повторного безстрокового призначення суддів в Україні. Проаналізовані національне та зарубіжне законодавство, судова практика, науково-теоретичні дослідження вчених.

Ключові слова: правовий статус судді, призначення на посаду безстроково, суддівський корпус, судоустрій України та зарубіжних країн.

Статья посвящена рассмотрению вопроса о целесообразности повторного назначения судей в Украине на должность судьи бессрочно. Проанализированы национальное и зарубежное законодательство, судебная практика, научно-теоретические исследования ученых.

Ключевые слова: правовой статус судьи, назначение на должность бессрочно, судейский корпус, судоустройство Украины и зарубежных стран.

The article is devoted to coverage of the expediency of re-election of judges in Ukraine as a judge indefinitely. Analyzed